

Шмиголь М. Ф.
завідувач кафедри філософії, історії та політології
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

Юшкевич Ю. С.
старший викладач кафедри філософії, історії та політології
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

МІСІЯ УНІВЕРСИТЕТУ В КОНТЕКСТІ ІДЕЇ СТУДЕНТОЦЕНТРИЗМУ

Реформа вищої освіти на сучасному етапі її розвитку передбачає необхідність впровадження ідеї студентоцентризму. Сама по собі ця ідея не нова. Ще в минулому столітті іспанський філософ Хосе Ортега-і-Гассет підкреслював, що при організації вищої освіти, при проектуванні університету потрібно виходити з позиції студента, а не знання чи викладача, що університет повинен бути інституціональною проекцією студента. Заклад вищої освіти має існувати для студента та заради студента. Разом з тим, сама сучасність вимагає від нас переосмислення ролі студентів у освітньому процесі як визначальних суб'єктів освітньої діяльності з урахуванням тих змін, які відбуваються у світі та їх світогляді.

Воєнний стан, спричинений нічим неспровокованою агресією РФ проти нашої держави, а ще раніше ковідний карантин, що переформатував освітній процес в дистанційний режим, динаміка інформаційних потоків обумовлюють інтегрування молодої людини в надзвичайно складну систему навчального процесу, взаємовідносин з викладачами і вимагають від неї здатності до оперативних і нестандартних рішень. Тому в цих умовах, освіта, як підсистема цілісної державної системи, змушена, враховувати та змінювати свій формат і поділяти ті процеси, які домінують у суспільстві.

Звертаючись до ідеї студентоцентризму як певної моделі розвитку освіти, за якої здобувач вищої освіти перетворюється з об'єкта на суб'єкт навчальної діяльності, тобто на активного учасника науково-освітнього процесу, ми особливу увагу звертаємо на його права та обов'язки як відповідального партнера, ініціативного, активного учасника діяльності академічної спільноти і особливо в контексті визначення основної місії університету.

Сам термін «студентоцентризм» не повинен викликати уявлення про певний примат студента щодо викладача університету чи навіть знання та традиції. На нашу думку, університетська освіта можлива лише як реалізація союзу викладача та студента в системі партнерських відносин «викладач-студент». Університетська освіта історично розбудовувалась навколо такого союзу, і лише такий союз може забезпечити виконання головної місії університету: збереження та розвиток духовно-інтелектуальної традиції та формування зрілого науково обґрунтованого світогляду сучасної особистості.

Безперечним є той факт, що світогляд людини, її цінності, навички, професійні здатності та освітній рівень формується під впливом середовища, в якому вона зростає. Дослідники теорії поколінь вже відзначають особливості нового покоління, їх риси, інтереси, потреби. Ці люди мають більше можливостей у різних сферах життєдіяльності ніж їх батьки, вони більш гнучкі, відкриті для нового, особливо в сфері інформаційних технологій. Водночас, шалений потік інформації та пов'язані з цим різного роду маніпуляції, фальсифікації, викривлені наративи, ускладнюють процес формування системного, зрілого світогляду, позбавленого міфів та симулякрів. Зрілий світогляд – це характеристика високоосвіченої особистості. І зрозуміло, що суспільство потребує високоосвічених громадян не менше, ніж висококваліфікованих фахівців. Високоосвічені особистості формуються в університеті завдяки передусім гуманітарним дисциплінам, саме на їх плечі лягає збереження та розвиток духовно-інтелектуального ядра особистості.

Тому, по-перше, постає питання щодо відповідності освітніх програм, що включають базові гуманітарні дисципліни, загальнонавчальній місії університету, яка полягає в

необхідності збереження та розвитку духовно-інтелектуальної, світоглядно-культурної, морально-етичної традиції та сприяють формуванню зрілого світогляду. На наш погляд, університет не може повною мірою виконувати свою місію формування особистості і при цьому паралельно скорочувати (а то і ліквідувати) програми суспільно-гуманітарних дисциплін. Саме таку ситуацію ми спостерігаємо останнім часом, коли такі скорочення пояснюються піклуванням про інтереси студентів. Мовляв, для якісної професійної підготовки за певною спеціальністю вивчення гуманітарних дисциплін не є обов'язковим. З таким підходом погодитися можна лише в тому разі, коли заклад вищої освіти відмовиться від статусу університету.

По-друге, модель студентоцентризму означає право вибору студентом власної траєкторії навчання, яка, однак, не означає свавільну відмову студента університету від опанування значної частини гуманітарних знань, на яких і формуються світоглядні основи особистості сучасного фахівця, а також ґрунтується основна місія університету. Студент університету, на відміну від студента будь-якої вищої професійної школи, не може дозволити собі відмовитися від вивчення, наприклад, філософії чи історії культури, проте він повинен мати право обирати собі викладачів та рівні опанування відповідною дисципліною.

По-третє, студентоцентризм також потребує особливого ставлення до здобувачів освіти в сучасних умовах воєнного стану. І тому особливу увагу заслуговують партнерські відносини в системі «викладач-студент» під час контролю, перевірки знань, умінь і навичок, що є обов'язковою складовою навчання. Адже контроль – це процес зворотного зв'язку, без якого неможливий процес навчання. У людини мотив діяти є найвиразнішим тоді, коли вона знає результат своєї діяльності. Оцінка отриманих результатів дає можливість людині підтримувати мотивацію. Як тільки людина перестає отримувати інформацію про результати, у неї зникає мотив для подальших дій. Таким чином, систематичний контроль та оцінювання є основними засобами встановлення зворотного зв'язку між здобувачами освіти та викладачем.

Партнерські відносини в системі «викладач-студент» під час контролю повинні бути особливо зараз гуманними та об'єктивними. А для цього необхідно створювати такі умови під час здійснення контролю та оцінювання, щоб цей процес не сприймався студентами як репресивний тиск. Відомо, що проблема об'єктивного та неупередженого, гуманного та доброзичливого ставлення була і залишається невирішеною та досить гострою, особливо для студентів бюджетників. На наш погляд, треба в основу контролю покласти ідею партнерства, а значить людяності. Необхідно позбавлятися в оцінюванні здобувачів освіти проявів суб'єктивності, які пов'язані з неусвідомленим завищенням або заниженням оцінок; або упереджене ставлення до певних осіб («невстигаючих», «відмінників»). Як заниження, так і завищення оцінок призводить до зниження пізнавальної активності студентів, але у випадку, коли оцінки занижуються, це супроводжується підвищенням рівня тривожності, занепокоєння і може навіть призвести до відмови від роботи, а при встановленні завищених оцінок виникає благодушність, самозадоволення, неробство, ледарство.

Ситуацію оцінювання доцільно розглянути з позиції студентів. Серед студентів існують такі емоційні реакції, як страх, тривога, з одного боку, або нудьга, незацікавленість – з іншого. Для поліпшення системи оцінювання дуже важливо коментувати виставлені оцінки і ставити їх так, щоб у студентів не виникало сумнівів у їхній правильності, і тим паче неприпустимо доводити справу до образи, озлоблення чи конфлікту. У жодному разі не можна помилки і незнання студентів перетворювати на предмет глузування і злісного самозадоволення. При оцінюванні відповіді завжди має бути розуміння студента. І якщо студент заслуговує, дуже важливо висловити йому похвалу.

Не менше значення при реалізації «студентоцентричної моделі навчання» має компетентнісний підхід. В контексті інтеграції України до європейського освітнього простору доречним є звернення до п'яти блоків ключових компетентностей, прийнятих Радою Європи, носіями яких повинні бути представники сучасного європейського суспільства. По-перше, це політичні та соціальні компетентності – здатність нести

відповідальність, вирішувати конфлікти ненасильницьким шляхом та брати участь у групових рішеннях, керуванні та вдосконаленні демократичних інститутів. До другого блоку відносяться міжкультурні компетентності, що обумовлені необхідністю співіснування у мультикультурному суспільстві – здатність до толерантного і шанобливого ставлення до представників інших культур, мов та віросповідань. Третім блоком виокремлено комунікативні компетентності – здатність до майстерного усного та письмового спілкування як рідною мовою, так і декількома іноземними. До четвертого блоку відносяться компетентності пов'язані з появою інформаційного суспільства – з одного боку, це здатність до майстерного застосування цих технологій, а з іншого, наявність критичного підходу до інформації, що розповсюджується засобами масової комунікації та рекламодавцями. Остання але найбільш важлива група компетентностей пов'язана з формуванням здатності до навчання впродовж усього життя як в професійному так і в соціальному сенсі [1, с. 16].

Окрім вище перелічених ключових компетентностей, формування яких є пріоритетним завданням будь-якого навчального процесу, під час навчання студент набуває і інших здібностей, що пов'язані з подальшою професійною діяльністю. Неодмінною умовою здійснення ефективного навчання є наявність, як вже було зазначено, внутрішньої вмотивованості учасників освітнього процесу. Саме розуміння результативності освітнього процесу, що формується у наслідок інформованості студентів, зокрема щодо компетентностей носіями яких вони стануть наприкінці навчання є запорукою активного та відповідального виконання своїх обов'язків учасниками цього процесу. Крім того, однією з прогресивних детермінант може бути кардинальна модернізація системи оцінювання студентів у напрямку вільного пересування за рівнями підготовки. Ця система передбачає усуненні обмеження студентів виходячи з вікових чи часових критеріїв – студент повинен просуватися уперед та допускатись до наступного рівня навчання коли він оволодів контентом, а не відпрацював заздалегідь визначену кількість годин.

Наступний принцип студентоцентричної моделі навчання, що реалізує гасло «навчання в будь який час в будь якому місці», обумовлює необхідність усунення не тільки часових але й просторових меж. Орієнтована на всебічний прогресивний розвиток кожного студента система, і в цьому контексті, повинна бути максимально варіативною. Виходячи з інтелектуальних та психологічних особливостей студентів – швидкості опрацювання матеріалу, схильності до самостійного або групового навчання тощо – виникає необхідність виходу в процесі навчання як студентів, так і викладачів, за межі традиційного навчального дня та навчального закладу. Це обумовлює нагальність застосування інформаційних технологій, що надають студентам можливість опрацювання матеріалу за межами навчального закладу та одночасно полегшують комунікацію між студентом та викладачем, який у випадку виконання завдань на віддаленні виконує роль викладача-тьютора, що спрямовує та контролює процес навчання.

Конститутивну роль у процесі успішної реалізації «студентоцентричної моделі навчання» грає готовність студента взяти на себе відповідальність за власне навчання та бути активним учасником навчального процесу. Алгоритм реалізації цього принципу передбачає самостійну постановку найближчих завдань студентом для досягнення загальної мети навчання та їх корегування після аналізу власного рівня опанування навчального матеріалу на кожному з подальших етапів. Таким чином, студент бере на себе все більшу відповідальність за своє навчання, використовуючи стратегії саморефлексії та саморегуляції, що допомагають йому на шляху до власного успіху [2, с. 8-9].

Список використаних джерел:

1. Key Competencies for Europe. Report of the Symposium (Berne, Switzerland, March 27-30, 1996). A Secondary Education for Europe Project. Strasbourg, 1997. 72 p.
2. Glowa L., Goodell J. Student-centered learning: functional requirements for integrated systems to optimize learning. *Vienna: International association for K-12 online learning (iNACOL)*. 2016. 125 p.